

سلسله کنفرانس های علمی

مدیریت پژوهش

بارویکرد پژوهش شناسی

نخستین کنفرانس: وظایف و فرآیندهای مدیریت پژوهش برای دستیابی به علم نافع

تهران - ۲۰ دی ماه ۱۳۹۰

بسمه تعالی

نقشه جامع علمی کشور
راهکارهای تدوین استراتژی های عملیاتی و
اجرائی

نقشه جامع علمی چه چارچوب و ویژگی هایی دارد ؟

نقشه جامع علمی کشور دارای مولفه های متنوعی است. این نقشه باید متناسب با سند چشم انداز هر کشوری تدوین شود بنابراین دارای ویژگی های خاص خواهد بود.

❖ نکته اول این که باید جغرافیای علمی کشور ارزیابی شود و توسعه رشته ها، گرایش های علمی و بخش های مختلف آموزش عالی، متناسب با مزایا و امکانات هر منطقه طراحی شود.

❖ نکته دوم توجه به توسعه کمی است به عبارت دیگر باید نیاز و اولویت های تخصصی کشور به بخش های مختلف علوم با در نظر گرفتن جمعیت مورد توجه قرار گیرد و در حقیقت ، توجه متعادل به رشته های علوم باید براساس نیازهای کشور اولویت بندی شود.

توجه به هرم علمی کشور به لحاظ تخصصی، از جمله وظایف دیگر مشخص شده در سنوات که براساس آن ارتقای دانش اعضای هیئت علمی و توانمندسازی علمی و فرهنگی کشور باید مدنظر قرار گیرد.

در حقیقت با یک نگاه کلی، نقشه جامع علمی باید همه اجزای آموزش عالی و علم و تحقیق را در برگیرد تا متناسب با برنامه های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، توسعه علمی هر کشوری سازماندهی شود.

وجود یک آیین نامه اجرایی برای سازمانها

نقشه جامع علمی عرصه های متفاوتی را مورد توجه قرار داده است از جمله مباحث فرهنگی تا علمی و فناوری و کیفیت بخشی تحصیلات در دانشگاه ها....

این امر کلی است که برای خوب اجرا شدن نیاز به آیین نامه اجرایی دارد. نکته مهمتر از تدوین نقشه اجرای آن است. باید بندهای اجرایی آن عملیاتی شود و برای عملیاتی شدن آن زمان بندی بسیار مهم است.

وجود آیین نامه اجرایی نقشه جامع علمی کشور برای هر سازمان بسیار حائز اهمیت است.

اسناد و چشم انداز و نقشه جامع علمی کشور باید دغدغه مردم شود

ما تصاویر و چشم اندازهایی از ایران اسلامی داشته ایم اما اینها به طور ضمنی بوده است و به صورت پراکنده صرفاً در اندیشه های نخبگان و مدیران کلان جامعه و به نحو غیرسیستماتیک ارائه می شود. اگر نخبگان سیاسی و اجتماعی ما، مدیران کلان کشور، بهترین برنامه ها را برای تحقق این سند بنویسند، همین که مشارکت عامه و عمومی پیدا نکند قطعاً به شکست خواهد انجامید یا اثربخشی آن خیلی کمتر از حد تصور خواهد بود. بهترین برنامه ها بدون اینکه اراده مردم و نخبگان پشت آن نباشد احتمال اجرای آن بسیار ضعیف می گردد.

رصد و پایش درونی و بیرونی سند جامع کشور

بعد دیگر که باید به آن پرداخت، این است که تک تک این هدف گذاری ها، اگر بدون رصد و پایش درونی و بیرونی باشد ، عملا تشخیص نخواهیم داد سیاست ها و برنامه هایی که اجرا کردیم به چه میزان ما را جلو برده است و تشخیص نخواهیم داد آیا در مسیر درست برای اجرای آن در کشور هستیم یا نه . برای اجرای موفق باید توامان شرایط داخل و خارج کشور را بررسی کرده و از نمونه های موفق دنیا الگو برداری نماییم.

طراحی ساختار آینده پژوهی

برای بهره گیری از سند جامع باید مراکزی ایجاد شود که به طور مداوم آینده پژوهی انجام دهند؛ این چشم انداز مبتنی بر نیازهای آینده کشور نوشته شود و در طی این سالها این آینده پژوهانه باید تکرار شود

دارای سیستم نظارتی قوی و مستحکم

ما باید شاخص‌های دقیقی از ارزیابی و اندازه‌گیری عملکرد نقشه جامع در سازمانها و شرکت‌ها داشته باشیم و از در مرحله بعدی، نظامی از بازخورد آن برای تغییر در برنامه‌های بعدی داشته باشیم.

به عنوان مثال باید گفت مراکز آماری در چه شرایطی هستند. مرکز آمار ایران قبل از سند چشم‌انداز چه آمارهایی را تولید می‌کرده است و بعد از ابلاغ سند چه آمارهایی را تولید می‌کند؟

در واقع دیده شدن مسیرهای قانونی برای شناسایی کاستی‌ها و بازخواست دستگاه‌های مسئول می‌تواند نقش عمده‌ای را در اجرایی کردن یک سند جامع ایفا کند.

همزبانی و همفکری بین نخبگان و سیاستگذاران

اجرای سند جامع علمی کشور بیشتر باید به دست نخبگان و کارشناسان داخلی انجام شود. اتفاقی که امروز شاهد آن هستیم این است علم تولید شده در کشور بدون مشتری است و مسئولان اجرایی مان مشکلاتشان را با علم تولید شده در آنسوی آبها حل می کنند و از آنسو هم دانشگاهها و مخترعین وقتی می بینند علمشان مشتری ندارد دچار سرخوردگی می شوند. در نتیجه اجرایی شدن این سند ها در سازمان ها که باید توسط دانشجویان و مخترعان ایرانی ما انجام گیرد به کندی صورت می پذیرد.

به عنوان مثال با وجودیکه محقق و دانشجوی ایرانی توانایی طراحی خودرو را دارد صنعت خودروسازی نیاز خود را از کشورهای اروپایی تامین می کند. در این سیستم بازار می بایست از شرکت های دانش بنیان حمایت کند چراکه در حال حاضر مخترع ایرانی حتی قادر نیست یک میخ تولید خود را در بازار داخلی به فروش برساند.

آسیب شناسی در تدوین و اجرای استراتژی های عملیاتی:

آسیب شناسی دستگامهای مختلف در اجرا

درست است که مسئولیت عملیاتی شدن نقشه جامع علمی کشور به عهده دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی است. اما از طرفی اقدامات مؤثر در جهت اجرای اسناد بالا دستی در کشور (به ویژه در حوزه اقتصاد) معطوف به قوه مجریه است؛ به عبارت دیگر باید اراده قوه مجریه بر انجام آنها قرار بگیرد. انجام اغلب این امور، دشوار، پرهزینه (از ابعاد مختلف مالی، اجتماعی، سیاسی و...) بوده؛ نتایج آنها در بلندمدت مشاهده می شود. لذا از این حیث با اهداف کوتاه مدت در تناقض هستند.

آسیب شناسی حوزه تشخیص، تصمیم و نظارت:

از اهداف نگارش نقشه علمی کشور در حوزه های مختلف، هماهنگ کردن اقدامات اجرایی در مسیرهای مشخص بوده است که یکی از نتایج آن، تبیین اقدامات تحول آفرین لازم برای پیشرفت کشور بود؛ به عبارت دیگر بسیاری از اقدامات تحول آفرین کشور به نوعی در اسناد بالادستی تجلی پیدا کرده است.

شاید تصور می شد که اگر این اقدامات تحول آفرین را در قالب سیاست های کلی مدون و مصوب کنیم، به اجرای آنها کمک شایانی می شود؛ یعنی تدوین اسناد بالادستی کمک ویژه ای به پیشبرد امور کشور خواهد کرد. حال آنکه در گذر زمان مشخص شد به علت ضعف های موجود در فرایند تصویب و نظارت بر اجرای در سازمان ها، صرف تصویب اسناد بالادستی سهم اندکی را در اجرای آنها به خود اختصاص داده است.

یکی از آسیب‌های مهم، افزایش استراتژی‌های تدوین‌شده و تصویب‌شده است. هم تعداد اسناد بالادستی بسیار زیاد است و هم در دل اسناد حجم بسیار زیادی از مطالبات و تکالیف کوچک و بزرگ ذکر می‌شود. بنابراین در واقع نقش راهنمای مجریان و تصمیم‌گیران را ایفا نخواهد کرد و به جای شفاف‌سازی، کلاف پیچیده و در هم اسناد بالادستی را پیچیده‌تر می‌کند (آسیب در کمیت)

آسیب دیگر ناظر به کیفیت نقشه و سند جامع تصویری است. بسیاری از مصوبات در موارد متعددی عملاً از جنس هدف هستند. هرچند توجه به اهداف، امر مهمی به شمار می‌رود، ولی انتظار است که نقشه برای تحقق این اهداف تدوین شوند؛ نه اینکه خود محدود به اهداف باشند.

حرف‌های اصلی که حقیقتاً راهنمای مسئولان برای تصمیم‌گیری و اجرا باشد و قابلیت سنجش و ارزیابی هم داشته باشند، بسیار معدود است (آسیب در کیفیت)؛ البته بماند که بسیاری دیگر از سیاست‌ها فقط در زمره حرف‌های همیشه خوب هستند!!! یعنی حتی هدف هم نیستند و صرفاً بیان یک سری ارزش‌ها در قالب گزاره‌های عامه پسند است و هیچ قید زمانی و مکانی خاصی را ایجاب نمی‌کند! مانند آنکه بگوییم سیاست کلی ما آن است که همه چیز خوب باشد.

نهادهای مسئول تدوین و نظارت بر پیاده سازی نقشه جامع علمی، از ضعف‌های زیر برخوردار است :

- نبود بدنه کارشناسی قوی و کارآمد؛
- سیاسی شدن و در نتیجه انعکاس مواضع سیاسی مسئولان آنها در تصمیمات و نظرات کارشناسی؛
- فرایند غلط: گردش در کمیته‌ها و کمیسیون‌های مختلف که به واسطه عدم همخوانی نزدیک تخصص اعضا با موضوعات مورد بررسی الزاماً به ارتقای کیفیت منجر نمی‌شود. (در کمیته‌ها باید نظر افراد مشخص را درباره موضوعات مختلف جویا شد؛ در حالی که به نظر می‌رسد هم‌اکنون برای هر موضوع باید جمع تخصصی آن موضوع مرجع مشورت قرار گیرند)

سخن آخر:

نقشه جامع علمی کشور' موضوعات متفاوتی را همچون مباحث فرهنگی، علمی، فناوری و کیفیت بخشی تحصیلات در دانشگاه ها را شامل می شود که این موارد کلی برای اجرا نیاز به تدوین آیین نامه اجرایی دارند.

نکات ذکرشده در 'نقشه جامع علمی کشور'، آرمانی و در سطح کلان هستند، به همین دلیل برای اجرا باید تفکیک و زمینه عملیاتی شدن آنها ازطرف همه دستگاه ها و قوای سه گانه فراهم شود.

از سوی دیگر برای اجرایی شدن اجزای این نقشه و تداخل نداشتن با سایر اسناد بالادستی کشور باید به این اسناد توجه ویژه داشت تا هماهنگی لازم با آنها نیز بوجود آید.

با تشکر از توجه شما
محمد رضا نظری

Nazari@aictc.ir

0912-2010369

021-88614979